

Ruimte in buitengebied voor boeren, burgers én natuur

Hans Kamerbeek

Twee innovaties waarmee particulieren het landschap kunnen verfraaien. En boeren juist meer ruimte krijgen.

In Twente zijn boeren nu al in de minderheid. Over twintig jaar bestaat de plattelandsbevolking daar voor 80% uit burgers. Twente is geen uitzondering. Wekelijks stoppen in Nederland gemiddeld 90 boeren. Veelal kopen burgers de bebouwing en maken er een woonboerderij van. Het land gaat naar boeren die een grotere schaal zoeken om te overleven. Internationale concurrentie dwingt boeren namelijk tot grotere oppervlaktes. Wat in de weg staat, verdwijnt, zoals houtwallen, bomen en bosjes. De rust- en groenzoekende burger ziet tot zijn verbazing het landschap verdwijnen waarvoor hij was gekomen. De spanning tussen de twee groepen met geheel verschillende belangen in het buitengebied is op diverse plaatsen te snijden, met juridische procedures tot aan de Raad van State. Twee innovaties brengen de twee partijen weer bij elkaar.

De twee landschappelijke vernieuwingen zijn ontwikkeld door InnovatieNetwerk, een initiatief van, maar onafhankelijk van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, om vernieuwingen te ontwikkelen die belanghebbenden in praktijk brengen, in landbouw, agrarische industrie, voeding en groene ruimte.

In beide ruimtelijke projecten is versterken van het oorspronkelijke landschap het doel. De recreant krijgt meer variatie en toegankelijke natuur. Burgers krijgen in beide projecten de kans zelf bij te dragen aan ontwikkelen en beheer van bestaande en nieuwe natuur en landschap.

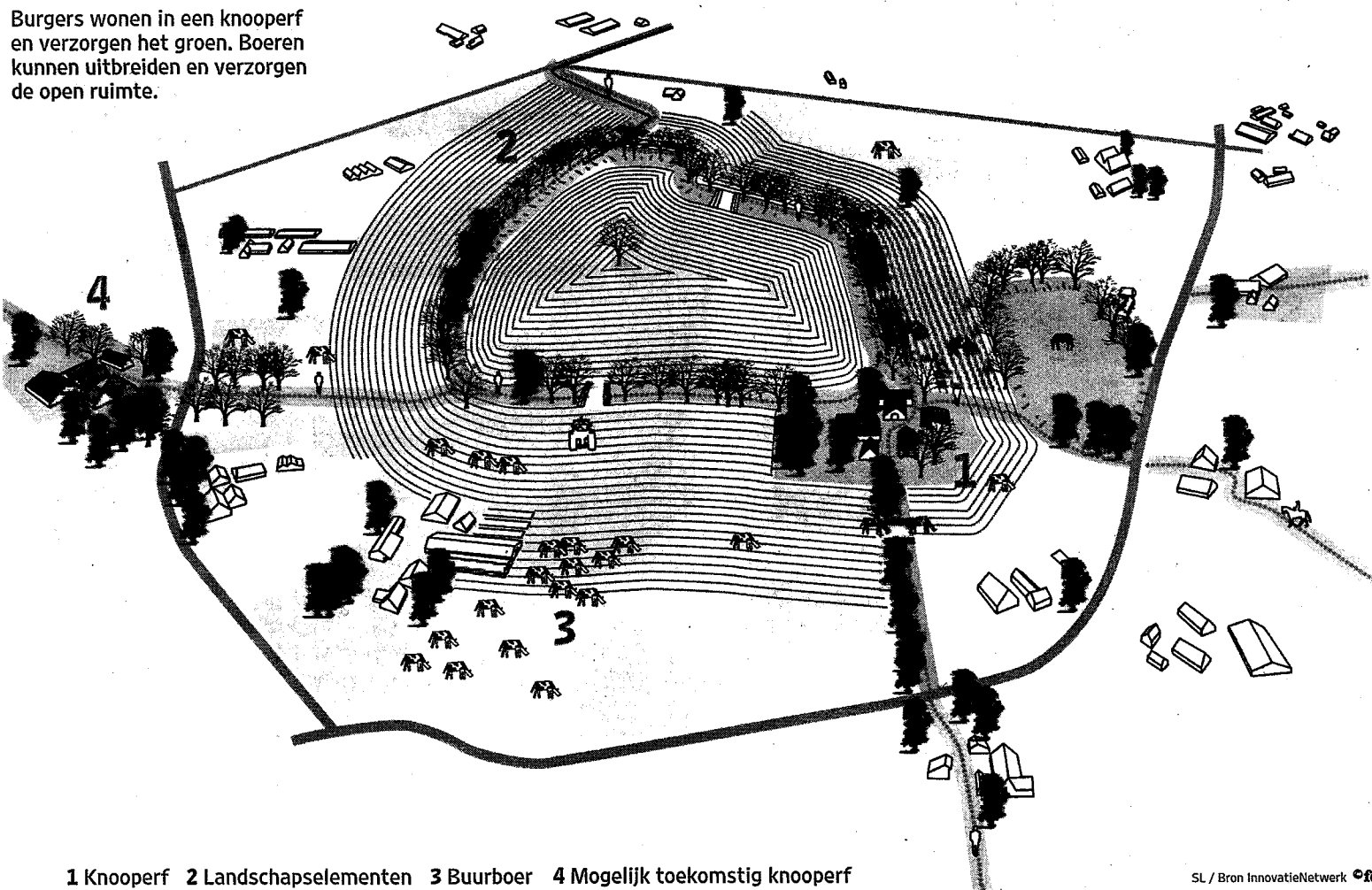
Bij 'Nieuwe Marken' wonen ongeveer 25 huishoudens in hun eigen natuurgebied (zie kader). 'Knooperf' zijn kleiner van opzet. Hier staan drie tot acht woningen op een erf. De bewoners zorgen voor en zijn eigenaar van landschapselementen zoals paden, houtwallen, beekjes, stijlandren, bosjes, hagen en vrijstaande bomen.

Bijzonder aan dit idee is dat natuurbeheer dit keer de boeren niet in de weg zit, integendeel. Boeren die door willen gaan, krijgen de ruimte. Buurboeren kunnen hun bedrijf uitbreiden met grond van verdwijnende bedrijven en zichzelf zo economisch versterken. Dat heeft nog een positief effect. Zij verzorgen grote open ruimtes; burgers verzorgen de kleinschaligheid. Samen levert dat een variatie op van besloten en open ruimtes, die ten goede komt aan de biodiversiteit, want het landschap als geheel biedt leefruimtes voor een groter aantal soorten planten en dieren dan bij kleinschaligheid alleen.

In zo'n knooperf komen de voordeuren uit op het bestaande erf, waar al het langzaam verkeer over mag, net als vroeger. Privacy vinden de bewoners aan de andere kant van hun huis

Landschapsplan

Burgers wonen in een knooperf en verzorgen het groen. Boeren kunnen uitbreiden en verzorgen de open ruimte.



1 Knooperf 2 Landschapselementen 3 Buurboer 4 Mogelijk toekomstig knooperf

SL / Bron InnovatieNetwerk ©fd

met uitzicht op het zelf onderhouden landschap.

Op den duur moet elk erf verknoopt raken met andere erven via een netwerk van paadjes, wegen en beplantingen, vandaar de naam 'knooperf'. De term karakteriseert het al eeuwen bestaande Twentse hoevenlandschap. Vanuit een bestaande hoeve ontstonden door ontginning nieuwe hoeven. Houtwallen en bosjes leverden geriefhout voor verwarming, voor herstel van gereedschap en voor de bouw van huizen en schuren. Voor boeren is dat nut verdwenen. Om het groen te behouden en te herstellen, moet er dus fysieke en financiële steun komen uit andere bronnen dan de agrarische sector.

Het initiatief tot een knooperf ligt in eerste instantie bij gemeentes. Zodra voldoende ervaring is opgebouwd en de randvoorwaarden helder zijn, kunnen ook particulieren en projectontwikkelaars met knooperf aan de slag. Nadat een gemeente een boerderij heeft gekocht, worden hoofdgebouw en geschikte stallen verbouwd tot woonhuizen. Maar meestal gaat een deel van de bebouwing weg. Daarvoor in de plaats komt nieuwbouw in passende stijl.

De Twentse gemeente Tubbergen heeft deze week de eerste boerderij gekocht. Tubbergen

Knooperf Voordeuren komen uit op het erf, aan de andere kant is er privacy en uitzicht

kocht voor ruim € 1 mln een vleeskuikenbedrijf met bijna vijf hectare in buurtschap Langeveen tegen de Duitse grens. Uit de verkoop van landbouwgrond aan buurboeren en zeven woningen rond het erf aan burgers moet de aankoop terugverdiend worden. Er hebben zich tientallen geïnteresseerde burgers gemeld voor dit eerste project.

De nieuwe bewoners krijgen bezit en verantwoordelijkheid voor het beheer van bestaande en opnieuw aan te leggen landschapselementen. Er komt een Vereniging van Eigenaren. Die krijgt van de notaris bij aankoop een beheersplan, dat is gemaakt door landschaparchitecten. Dat plan geldt voor minimaal tien jaar.

De gemeente houdt toezicht op de uitvoering en kan ingrijpen als het fout gaat. Net als een Waterschap kan de gemeente een bewoner of de Vereniging van Eigenaren een aanwijzing geven, met een periode om het probleem op te lossen. Zo niet, dan doet de gemeente het, op kosten van bewoner of Vereniging. Om een stok achter de deur te hebben, moet elke bewoner van te voren een bankgarantie geven.

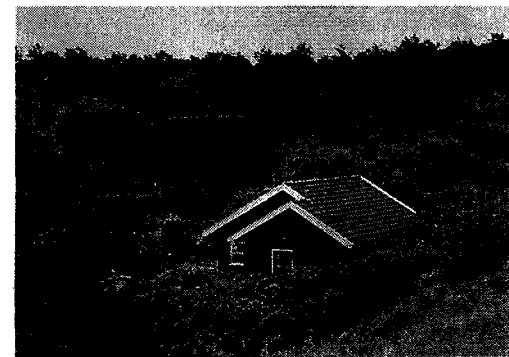
Bewoners hoeven niet alles zelf te doen. Loonwerkers, boeren, hoveniers, sociale voorzieningen of organisaties als Natuurmonumenten, een provinciaal Landschap of stichting voor Landschapsbeheer kunnen helpen bij het onderhoud, bijvoorbeeld met vrijwilligers. Ook kunnen zij helpen met het inventariseren van plant- en diersoorten, zodat de bewoners kunnen zien wat voor effect hun investering heeft op de biodiversiteit. Bijvoorbeeld met een wedstrijd tussen eigenaren wie de meeste soorten heeft in zijn houtwal.

Zie www.innovatienetwerk.org.

Wonen in je eigen natuurgebied

Een tweede manier die InnovatieNetwerk heeft uitgewerkt waarin particulieren voor natuur en landschap zorgen heet 'Nieuwe Marken'. Eén project vergt minimaal vijftig hectare landbouwgrond. Daarvan gaat 5% naar wonen, wat 25 kavels oplevert van elk duizend vierkante meter. Dan blijft nog 47,5 hectare over voor natuurontwikkeling. Bij grondprijzen van € 5 per m² vergt een kavel van 1.000 m² € 200.000, met daarin inbegrepen de kosten voor aanleg van de gezamenlijke natuur. Bewoners kunnen het beheer zelf doen of uitbesteden.

Een rentmeester onderhandelt nu met boeren die willen stoppen, onder meer in de Achterhoek en in het Groene Hart. In het laatste geval moet grond bijgekocht worden om aan het minimum van 50 hectare te komen.



Samen verantwoordelijk voor natuur